

INVENTARUL CETĂȚII ORADEA LA 1632

Documentul pe baza căruia încercăm să stabilim starea militară, capacitatea de luptă și de apărare a cetății Oradea într-un moment istoric de mare importanță este un inventar păstrat în Arhiva istorică a Bibliotecii Academiei R. S. România Filiala Cluj, în Arhiva familiei Gyulai-Kuun. Existența sa a fost semnalată de noi într-o lucrare în care încercăm să aducem o modestă contribuție asupra cunoașterii mai amănunțite a eforturilor depuse de marele comandant de oști, domnitorul Mihai Viteazul, privind înființarea unei oștiri puternice de pământeni și în cadrul ei a unei artilerii proprii¹.

Acest document de mare interes are 12 pagini în folio, dintre care primele 3 și ultima au rămas nescrise. Cei care au întocmit inventarul sînt de profesie militari, respectiv vicecăpitanul cetății și castelanul cetății, un bun artilerist. În încheiere, documentul poartă pecetea lui Gheorghe Rákóczi I². Preambulul precum și pecetea principelui ne arată că inventarierea a fost efectuată din oficiu, avînd caracterul unei „lustratio“, deci cu ocazia unui control al efectivului militar și al echipamentului militar existent. Bănuim că această operație avea menirea de a pregăti cedarea comenzii cetății de Ștefan Bethlen către Gheorghe Rákóczi II, fiul principelui, în a cărui titulatură din 1633 întîlnim și calitatea de căpitan suprem al cetății Oradea. Această titulatură din 1633 nu figurează între epitetele lui Ștefan Bethlen, care după moartea fratelui său, fostul principe Gabriel, aspira și el la tronul Transilvaniei, aspirație ce la un moment dat părea îndreptățită, fiind susținută de partida sa, care la venirea la putere a lui Gheorghe Rákóczi I îl onora cu epitetul de principe și pe Ștefan Bethlen³.

Gheorghe Rákóczi I, hotărît și necruțător în lupta pentru obținerea puterii depline, nu a putut tolera la comanda celui mai important bastion dinspre apus al țării un adversar al său și s-a grăbit să instaleze aici pe cel mai devotat om din partida sa, fiul său. Acest act se înscrisa și în linia tradițiilor urmărite de antecesorii săi, întrucît căpitanatul Orăzii era socotit ca cea mai bună școală militară și diplomatică pentru cei care au fost vizați să devină conducătorii țării, ca de exemplu Ștefan Báthory, Ioan Ghiczy, Ștefan Bocskai, Gabriel Bethlen și

¹ Paul Gyulai, *Noi documente și interpretări noi de documente privind artileria și un atelier de turnat tunuri în timpul lui Mihai Viteazul*, în *Apulum*, VII/1, 1968, p. 529–542.

² Vezi paginile fotocopyate, fig. 1–4.

³ *Kemény János önéletrésa és válogatott levelei. Válogatta, sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta V. Windisch Éva*, în colecția *Magyar Századok*, Budapest, 1959, p. 174–175, 178–180.

alții, care înainte de a urma pe tronul Transilvaniei — exceptînd pe Ioan Ghiczy care a fost guvernator — toți au slujit în calitate de căpitani ai Orăzii.

Inventarul de care ne ocupăm este redactat în limba maghiară arhaizantă, cu o ortografie destul de complicată și de aceea este greu de parcurs de nespecialiști. De aici vine, credem, și faptul că pînă acum cercetătorii istoriei militare l-au neglijat. Cu ocazia preluării materialului de război din cetate, conscriptorii au parcurs cele cinci bastioane, cazematele, turnurile de poartă și magaziiile de armament. Rînd pe rînd sînt amintite Bastionul Nou, Bastionul Királyffi, Bastionul Roșu, Bastionul Aurit, Bastionul Csonka, Turnul Porții și „Casele” — magazii de sus și de jos.

Primul bastion vizitat a fost Bastionul Nou, care nu poate fi altul decît cel care se afla în partea de vest al cetății, ridicat din pămînt și birne la 1576, păstrat în această stare, după mărturia cunoscutei vedute executate de Houfnagel, pînă la începutul secolului al XVII-lea și care a fost, în sfîrșit, reconstruit din piatră în timpul domniei lui Gabriel Bethlen⁴. În acest bastion au fost găsite 20 de guri de foc, dintre care 9 sau 10 de mare calibru, aruncînd ghiulele de 20—40 funți, adică aproximativ 10—20 kg. Bastionul Nou ascunde și o armă de mare importanță pentru istoria țării noastre, un falcon de 5 funți care purta stema viteazului domn Mihai, unificatorul țărilor române, purtînd numele de „Șoimul Mic”. Importanța acestei consemnări a fost subliniată de noi în lucrarea mai înainte amintită, în care am încercat să găsim și o explicație asupra împrejurărilor în care această armă de mare importanță ar fi putut ajunge în cetatea Orăzii. Din acest bastion amintim ca piese mai importante tunurile de 10 funți purtînd stema și numele principelui Gabriel Bethlen și un tun cu numele „Șoimul Mare”, de 20 funți, turnat la comanda lui Ioan Homonnai, vestit comandant de oști din Partium.

După Bastionul Nou a fost conseris Bastionul Királyffi, construit în vremea lui Ioan Sigismund, fiul „Crai”-ului Ioan Zápolya. De aici vine și numele care, în traducere ad literam, ar însemna „Bastionul fiului regelui”⁵. Aici, cei care întocmeau inventarul, Andrei Csomaközi și Mihail Thoroczkay, au găsit în total 12 piese de artilerie de diferite calibre, din care cel mai mic de 2 funți, iar cel mai puternic de 30 funți. De menționat că în acest bastion, care se ridică în partea opusă Crișului, în stînga Bastionului Nou, au fost instalate și două mortiere de 20 funți care aruncau diferite „instrumente” de foc, de bună seamă proiectile incendiare.

În circuitul urmat de la stînga spre dreapta, în continuare a fost inventariat Bastionul Roșu care în alte documente este amintit și sub numele de Bastionul Venețian⁶: corect ar fi Bastionul Veneției, fiind îndreptat spre satul Veneția. După Bastionul Nou observăm că și această citadelă era foarte bine fortificată. Au fost consemnate aci 12 piese de artilerie, dintre care 6 cu o capacitate de luptă deosebită, de 20—40 funți, specificate ca fiind instrumente de asediu.

Bastionul Aurit — denumit astfel după o placă comemorativă cu chenar aurit implantat în acest bastion în cinstea constructorilor săi Ștefan Báthory și ingi-

⁴ Scholtz Béla, *Nagy-Várads várának története*, Oradea, 1907, p. 94, 127.

⁵ *Idem*, p. 91.

⁶ În veduta din 1598 (fig. 5) este notat cu litera F și se afla la spatele catedralei.

nerul arhitect Baldagara⁷ — ascundea în el 8 piese de artilerie în șirul cărora două aveau o capacitate mare de foc. De remarcat că în acest bastion au fost instalate 4 falcoane de 5 funți turnate la porunca și sub stema lui Gabriel Bethlen, de mare eficacitate, și de bătaie lungă, piese care se pot socoti dintre cele mai moderne în acea vreme. Piesele de 16 și 28 funți au fost puse în dispozitiv de luptă cu ocazia unor asalturi în masă, când apărătorii cetății puteau să le folosească, cu încărcătura constituită din sute de mici bucăți de fier, plumb sau chiar și piatră. Sub aspectul tacticii de luptă cel mai bine echipat pare să fi fost al doilea bastion dinspre oraș, în apropierea Crișului, Bastionul Csonka⁸. Merită să înșirăm spre exemplificare așezarea în dispozitiv a tunurilor instalate aici. De la dreapta spre stînga ordinea a fost următoarea: un falcon de 4 funți, urmat de unul de 10, un trase de 3 funți, după care un tun de asediu de 28 funți, apoi iar urma un falcon de 7 funți, după care, în mijlocul dispozitivului, cea mai puternică piesă: un tun de asediu de 50 funți dublat de un altul de 30 funți, și apoi, respectînd concepția orînduirii flancului drept, după un tun de 10 funți urma un tun de asediu de 22 funți, apoi un trase de 3 funți, flancul fiind închis de un falcon de 5 funți, o piesă dintre amintitele tunuri de lungă bătaie ale lui Gabriel Bethlen, de mare eficacitate.

Dispozitivul de luptă schițat aci, în care pieselor grele li se alăturau tunuri mai rapide cu o bătaie mai mare, a fost aplicat și în celelalte patru bastioane. Concepția organizatorilor apărării — după cum se poate observa din documentul studiat — a fost aceea ca la fiecare bastion să fie instalate atît piese mari cît și mici, de preferință în număr egal, în componența cărora să existe atît tunuri mai vechi cu o tehnicitate mai redusă, cit și guri de foc mai noi, construite după concepții mai moderne. Bineînțeles că la repartizarea pieselor de artilerie pentru fiecare bastion s-a ținut cont și de specificul tactic al fiecăruia, izvorît din sarcinile defensive specifice cărora trebuia să le corespundă, determinate și de amplasarea lor pe teren. Acest lucru este suficient exemplificat în modul în care a fost echipat turnul porții de intrare în cetate⁹. Documentul menționează aici ca existente 6 piese de artilerie. Dispozitivul lor a fost: un trase de 4 funți, un trase „rotativ“, un tun mare de 30 funți, o armă compusă din 9 țevi de calibru redus (numită în l. maghiară seregbontó, în germană Orgelstücke) pe care am putea s-o numim „pușcă-orgă“, încă o asemenea piesă, compusă de data aceasta din 8 țevi, iar pe flancul stîng a fost instalat, ca și pe flancul drept, un al doilea trase „rotativ“. Fără îndoială că aici au fost concentrate armele cele mai mobile, mai moderne, ușor manevrabile, care la un eventual atac puteau să țină sub foc timp mai îndelungat spațiul din fața porții, punctul cel mai nevralgic al apărării cetății.

Cei doi ofițeri, împuterniciți ai principelui, încheie operațiunea inventarierii cu înregistrarea muniției și materialului de război existent în cele două „case-magazii“ pe care ar fi prea pretențios să le numim arsenale. În prima „casă“ au fost preluate mai întîi 14.859 ghiulele sortate după calibru, necesare tunurilor de 2—7,

⁷ Scholtz, *op.cit.*, p. 94; este notat cu I; în veduta din 1598 (fig. 5).

⁸ Notat cu D în veduta din 1598 (fig. 5).

⁹ După veduta lui Houfnagel (fig. 6) în fața catedralei, în dreapta bastionului — pe atunci de pămînt — reconstruiește pe vremea lui Gabriel Bethlen, conșcris sub numele de Bastion Nou.

14, 20, 22, 25, 30, 35 funți. După ce au fost consemnate mai multe funii mari și scripeți pentru tras tunurile, s-a trecut la cântărirea plumbului și salpetrului. Din salpetru au fost găsite peste 150 de măji.

În casa de sus au fost inventariate între altele 406 puști, 174 de archebuze, 150 lănci, 146 platoșe, 51 de coifuri, 11 scuturi rotunde, 28 de steaguri capturate în luptele din 1631, precum și alte materiale de război.

Semnificativ este modul în care a fost înmagazinată la Oradea „piinea războiului“, praful de pușcă și de tun. O parte din el se păstra — pentru orice eventualitate — în afara cetății propriu-zise în două „case de pulbere“, construite pe apă, probabil pe unul dintre canalele care deserveau cetatea și care, în orice caz, a fost încadrat în sistemul defensiv al cetății și al orașului întărit. În aceste două case, așezate pe apă, au fost păstrate 537 măji de pulbere de diferite calități. În afară de aceasta, 343 de măji de praf de pușcă și de tun se mai păstrau și în două turnuri din cetate.

Recenta publicare integrală, în rindul urbariilor Țării Făgărașului, a inventarului cetății Făgăraș întocmit în aceeași perioadă ca și cel al Orăzii, adică între 15—23 ianuarie 1632¹⁰, oferă în mod nemijlocit posibilitatea unei comparații între două din cele mai însemnate cetăți ale țării privind nivelul tehnicii lor de luptă, echipamentul militar și organizarea în dispozitiv de luptă. Această comparație duce la concluzia că cetatea Orăzii era mult superioară Făgărașului la acea dată din punct de vedere al capacității de luptă și artilerie. Până ce la Oradea în cele 5 bastioane, cazematele lor și turnul porții au fost instalate în total 69 de guri de foc, la Făgăraș în tot atâtea bastioane și turnuri au existat doar 27 de guri de foc și, spre deosebire de Oradea, unele dintre acestea se aflau în afara dispozitivului de luptă, zăcînd ici-colo părăsite, incomplet înzestrate. Artileria din Oradea s-a dovedit superioară și prin faptul că în compoziția sa armele grele constituiau un procentaj mai ridicat; din totalul de 69 piese de artilerie, 29 erau de calibru greu, față de Făgăraș unde din 27 piese numai 3 aveau un calibru mai mare de 25 funți. Aceeași situație o prezintă raportul cantitativ și în privința muniției și a altor materiale de război, aflătoare la acea dată în cele două cetăți.

Explicația o găsim în situația de cetate de frontieră a Orăzii, avînd menirea apărării intereselor politice și a existenței principatului autonom al Transilvaniei față de tendințele de cîmpire manifestate deopotrivă de Imperiul otoman și casa de Habsburg. După căderea cetății Oradea în mîinile turcilor otomani la 1660, puterea militară a Transilvaniei a pierdut pe unul dintre pilonii săi de bază. Această pierdere a constituit începutul decăderii definitive a principatului, decădere care s-a soldat la 1691 cu pierderea independenței statale pe baza unei „învoielii“ exoperate de cealaltă putere dornică de cuceriri și dominație, Imperiul în devenire al Habsburgilor.

Datele amintite consemnate în cele două inventare privind cetatea Oradea și Făgăraș, în afara faptului că prezintă știri precise și directe asupra înzestrării lor cu echipament militar, ridică și o serie de probleme de un interes mai larg, de importanță națională. Menționarea încă o dată și în inventarul cetății Făgărașului a unui tun, o falconetă de 24 de măji, care arunca ghiulele de 6 funți, cu stema lui

¹⁰ *Urbăriile Țării Făgărașului 1601—1650*, I, București, 1970, p. 130—194.

Mihai Viteazul, cu numele de Șoimul¹¹, ar trebui să ne îndemne la cercetarea și mai amănunțită a sutelor de documente existente în arhivele noastre și cele din străinătate, neexcluzînd nici cele care pînă astăzi au fost considerate ca furnizoare doar de știri economice, inutile în cercetarea problemelor artei militare.

Preluarea printre tunurile existente la 1632 în Făgăraș și a unci falconete purtînd stema Moldovei¹² este un indiciu valoros pentru cercetătorii istoriei militare în privința eforturilor depuse pe la sfîrșitul secolului XVI — începutul secolului XVII și în Moldova pentru crearea unei artilerii proprii, moldovenești. Inițiatorul acestor strădanii — după mărturia izvoarelor cercetate de noi, nefructificate pînă acum în acest sens — ar fi fost Ieremia Movilă, care la data de 11 august 1598 solicită cupru de la negustorii orașului Bistrița, specificînd că din cele 200 de măji cerute — ca și mai înainte — jumătate va fi destinată turnării tunurilor, iar cealaltă jumătate pentru clopote¹³. Turnarea și montarea tunurilor proprii în Moldova a durat puțin, fapt adeverit și de un document al lui Mihai Viteazul din 25 august 1600, dat în Alba Iulia, în care domnul scrie bistrițenilor: „...arama voievodului Ieremia, care era la mîna voastră, dispunem și vă poruncim ca de îndată punînd-o pe care să ne-o trimiteți nouă, aici la Alba Iulia¹⁴.

În orice caz, o primă șarjă de turnare a unor tunuri proprii va fi reușit și Ieremia Movilă, deoarece la 1598 — în documentul amintit — cere a doua oară cupru. Problema însă rămîne deschisă și viitoarele cercetări vor arăta dacă putem vorbi de o activitate similară și în Moldova celei întreprinse de Mihai la Alba Iulia cu scopul înjghebării unei artilerii proprii, pămîtene. Reușita lui Mihai ne pune în fața a o serie de alte noi întrebări, dintre care un răspuns mai grabnic considerăm că ar solicita următoarele:

— Soarta ulterioară a pieselor de artilerie ale lui Mihai Viteazul și Ieremia Movilă;

— Dacă anii 1598—1600 se pot considera drept data la care a luat ființă artileria pămînteană românească?

Răspunsul definitiv la această a doua întrebare se va putea da după ce vom elucida problema ridicată în legătură cu soarta ulterioară a pieselor de artilerie turnate în atelierele de la Alba Iulia și, eventual, la Iași.

PAUL GYULAI

¹¹ *Idem*, p. 132.

¹² *Idem*, p. 133.

¹³ Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 878, nr. DLXXIX.

¹⁴ Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 1012, nr. MCCCCLIII.

INVENTARIUM Munitionum, tormentorum, caeterarumq(ue) machinarum, et instrumentorum bellicorum Arcis Varadien(sis), per Generosos Andream Csyomakeözi Wice Cap(ita)neum Arcis, Michaellem Thoroczkaý, ad partes hung: Monpptarjũ (?) ac Castellanos, et tormentarios eiusdem Arcis, perlustratorum. 30 Martý 1632.

Uy Bástyá

1. Az kapu felöll való szegeletb(en) vagyon az Szadwári Bcbek ágyu, 7. funtos, vagyon elegendógolyobis hozzá.
2. Masodik ágyu az Jegendorffi Herczegé féle, 10 funtos, melyhez golyobis egy sínes.
3. Az Bugnoy(l) ágyui féle 10 funtos. Ahoz sincz egy golyobis.
4. Az Cassai ágyu. 28 funtos, Vagyon elegh golyobis hozzá.
5. Tompér ágyui féle. 16 funtos, vagyon golyobis hozzá.
6. Az idwezült feiedelem ágyui féle. 10 funtos. Nincz golyobisa.
7. Az Bugnoy agyui féle. 40 funtos. Vagyon golyobis hozzá.
8. Azis az Bugnoy agyui fele. 40 funtos. Vagyon golyobis hozzá.
9. Az szegény feiedelem agyui féle. 10. funtos. Nincz golyobissa.
10. Az Kis Solyom newü Mihály vayda ágyuia. 5. fontos. Vagyon golyobis hozzá.
11. Az Nagy Solyom newü Homonnai Janos ágyuia, 20 funtos. Vagyon golyobis hozzá.
12. Az szegény feiedelemé féle. 10. funtos. Nincz golyobissa.
13. Azis a szegény feiedelemé féle. 10 fontos. Nincz golyob(issa).
14. Az Herczegh ágyui féle 10 funtos. Ahoz sincz golyob(is).
15. Az Bugnoy ágyui féle. 40. funtos. Vagyon hozzá golyob(is).
16. Ezekis¹⁶ . . . . . Vagyonis . . . . .
17. Az Bugnoy . . . . . en. . . . . elegendő . . . . .
18. . . . . . golyobis . . . . .
19. . . . . .
20. Az Cassai Agyuk féle. 20 fo(ontos) . . . . . hozzá golyob(is).
21. Egy kis taraczk, 2. funtos, Vagyon . . . . . lyobis hoz(zá).

Királyffi Bástyá

1. Az kasamataba vagyon egy kö. . . . . es szakadékos ostromra való ágyu.
2. Az szegeletbe vagyon fen az (Hercz(egh) ágyui féle 10. funtos. Ninczen golyobissa.
3. Maximilianus Császár falkoniféle 7. (fon)tos. Vagyon golyob(issa).
4. Az Herczegh ágyui féle, 10. funtos. Nincz (go)lyobis hozzá.
5. Egy falkon. 5. funtos. Vagyon elég golyobis hozzá.
6. Egy kicsin, Szarvas newü taraczk. 3. funtos. Vagyon elég golyo;
7. Egy kis taraczk. 2. funtos. Vagyon elég golyob(is).
8. Az Bathori Istwán ágyui féle. 28. funtos. Vagyon golyob(is).
9. Egy romladozott ágyu. 30. funtos. Nem lehetni vele, volna golyob(is).
10. Más romladozott Cassai ágyu. 18. fontos. Azzal sem lehetni, volna elég golyobis hozzá.
11. Ket Mosár. 20. funtos. tüzes szerszámmal leönek vélek
12. de ágya egyikknek sincz.

Veres Bástyá

1. Az Kis frater newü ágyu. 20. funtos, vagyonhozzá golyob(is).
2. Egy keöves, lánczos, ostromhoz való ágyu, 20. fontos.

¹⁵ Documentul este publicat acum pentru prima dată în întregime. Originalul, după cum am arătat în introducerea articolului, se păstrează în Arhiva istorică a Bibliotecii Academiei R. S. România, Filiala Cluj, în Arhiva familiei Gyulai-Kuun.

¹⁶ Pasajele următoare, redactate prin puncte, reprezintă porțiuni ilizibile ale documentului.

3. Az eöreg frater newü ágyu. 35. funtos. Vagyon golyob(is).
4. Az Szarvas newü ágyu. 40. funtos. Vagyon golyobis.
5. Az Maximilian Csaszar falkoni féle. 4. funtos. Vagyon hozzá golyobis
6. Az Tompér ágyui féle. 14. funtos. Vagyon elég golyob(is).
7. Az Bugnoy ágyui féle. 30. funtos. Vagyon hozzá goly(obis).
8. Egy ostromhoz valo keöves lánczos ágyu, 20. funtos.
9. Azis ostromhoz valo . . . . . zes. 7. funtos.
10. Egy kis . . . . . bis hozzá.
11. . . . . hozzá.
12. . . . . (t)araczk. 2. funtos. Vagyon golyob(is).

Aranyas Bástyá

- . . . . . vagyon az köz falon. Tompér ágyui féle, 16. funtos
- . . . . . (v)agyon golyobis hozzá.
- . . . . . Kis frater newü taraczk. 3. Vagyon golyob(is).
- . . . . . (A)z szegény feiedelem falkoni féle eöt funtos. Vagyon golyob(is).
- . . . . . az szegény feiedele(m) falkoni féle. 5. funtos. Vagyon golyob(is).
- . . . . . (Be)bék ágyu fele zadwari. 10 funtos. Ninczen golyob(is).
- . . . . . szegény feiedelem falkoni féle. 5. funtos. Vagyon golyob(is).
- . . . . . (Ez)is az feiedelem falkoni féle. 5. funtos. Vagyon gjobis (sic).
- . . . . . Bath(ori) Istwan ágyui féle Tenor newü. 28. funtos.
- . . . . . vago(n) golyob(is).

Csyonka Bástyá

1. Az Maximilian falkoni fele. 4. funtos. Vagyon hozzá golyob(is).
2. Az Herczegh ágyui féle. 10. funtos. Nincz golyobis h(ozzá).
3. Az Rudolphus öreg taraczkí féle. 3. funtos. Vagyon golyob(is).
4. Az Bathori Istwán ágyui féle. 28. funtos. Vagyon goly(obis).
5. Rudolphus Császár falkoni féle. 7. funtos. Vagyo(n). golyob(is).
6. Egy kurta newü ágyu. 50. funtos. Vagyon hozzá golyob(is).
7. Egy Sárkány newü. 30 funtos. Vagyon golyobis hozzá.
8. Az Herczegh ágyui féle. 10. funtos. Nincze(n) golyob(is).
9. Egy ostromhoz valo keöves lánczos ágyu. 22. funtos.
10. Egy kis frater newü. 3. funtos taraczk. Vagyo(n) golyob(is).
11. Az szegény feiedelem falkoni féle. 5. funtos. Vagyo(n) goly(obis)

Kapufeli

1. Az elseö egy 4. funtos taraczk. Vagyon golyobis hozzá.
2. Az forgo taraczk egy funtos. Vagyon kewés golyobissa.
3. Az Bathori Istwán ágyui féle. 30. funtos. Vagyo(n) golyob(is).
4. Egy sereghbonto, kilencz cséw vagyon rayta.
5. Más sereghbonto, az porkoláb háza felet nyolcz cséw
vagyon rayta. Azon felyül egy forgo taraczk. egy funtos.

(A) so Czeyt ház

Az . . . . . golyobis vagyon	—963.
Az harmincz eöt	—1116.
Az harmincz funtosakhoz vago(n)	—1302.
Az huszon eöt fontoshoz vagyon	—26.
Az huszonket fontoshoz vagyon	—91
Az husz fontosakhoz vagyon	—346.
Az tizennégy fontosakhoz vagyon	—(1)299.
Az eöt, hat, es hét fontos falkonokhoz vag(yon)	—1400.
Az négy fontos Taraczkokhoz vagyon	—1360.
Az ket, es három fontos Taraczkokhoz Va(gyon)	—4656.

Summa szerint az golyobisnak száma —14859.

Az mostan hozott Vy kötelek nyomnak. —12 mását —66 font(ot).
Az megh holt feiedelem a kiket hozatott tézen —14 mását —56 fontot.

Rosz keötél kinek semmi hasznát ne(m) vehetni —23 mását —59 funt(ot).

Eöreggh haiokötelek. kik(ne)kis it hasznát ne(m) vehetni hat
vagyó(n) méretlenek

Két ágyuhoz valo csiga. Vagyon kööteleivel, és
minde(n) szerzammal.

Az herczegh csigaibais egy vagyon Nederlandi forma
minden szerszám(mal).

Vagyon hat eöreggh darab óón

Salletrom vagyon

—150 mása. 80 funt.

Felseö Czeyt ház

Az felseö Czeyt házban vagyon

—306 muskotér

Azokon kiwül kellettett adni válogatva
a Német gyalogoknak

—100 muskotért

Szakállas vagyon

—174

Lanczdssa vagyon

—150.

Fegyver derék

—146.

Katona sisak

—32.

Német sisak

—19.

Kerek pays

—11.

Az elmult esztendőben nyert zászló vagio(n) —28.

Az huszon kilenczediket mely gyalogh zászló vólt Illyesházi

Gaspar(na)k megh kwldötte Groff (Ur)am.

Idwezült Urunk ideiebeli (zászló). vagyon —10.

Kopia lehet Conioctura [sic] . . . . .

Azonképp(en) kar (tács) . . . . . hitvan hat masa

. . . . . házak . . . . .

6A. falakon kiweöl, az vizen állokét porházban vagyon

(su)mma szerint ágyu és puska por

—537 mása. 15. funt.

(Az) puska por Toronban vagyon por

—126 mása. 24. funt.

(Máso)dikban vagyon

—216 mása. 109. funt.

(S)umma szerint az két Toronyban puska és ágyu por vagyon

—343 masa. 13. funt.

(Olvasz)tott fadgyu Tonnakban vagyon

(su)mma szerint. 39. mása, es 45 funt.

Extradatum per
Michaëlem Thoroczkaÿ
Ill(ustrissi)mi Domini Do(mi)n(i)
Principis (P(ro)thonota(rius)

[Pecetea aplicată a lui Gheorghe Rákóczi I.]

DAS INVENTAR DER FESTUNG ORADEA VON 1632

(Zusammenfassung)

Der Verfasser veröffentlicht — erstmalig zur Gänze — ein Inventar der im Jahre 1632 in der Festung Oradea vorhandenen Waffen und Munition. Das Dokument wurde vom Unterzeichner dieses Artikels im Historischen Archiv der Bibliothek der Akademie der S. R. Rumänien, Filiale Cluj, unter den Papieren der Familie Gyulai-Kuún entdeckt. Das Dokument besteht aus 12 Seiten in Folio, die ersten drei und die letzte davon unbeschrieben. Die Urheber des Inventars waren Berufssoldaten. Am Schluss trägt das Dokument das Siegel des Fürsten Georg Rákóczi I. Die Bedeutung dieses Aktes besteht in dem Umstand, dass darin nicht weniger als 69 Geschütze verschiedener Typen und Kaliber, mit den Wappen und Namen bedeutender historischer Persönlichkeiten angeführt sind. In der „Neuen Bastei“ fanden die Anfertiger des Inventars auch eine Waffe von grosser Bedeutung für die Militärgeschichte Rumäniens: ein Geschütz mit den Namen des berühmten Fürsten Michael der Tapfere (Mihai Viteazul). Nach Vorlage des Materials der Festung Oradea vergleicht der Verfasser — aufgrund eines anderen Inventars vom 15.—23. Jänner

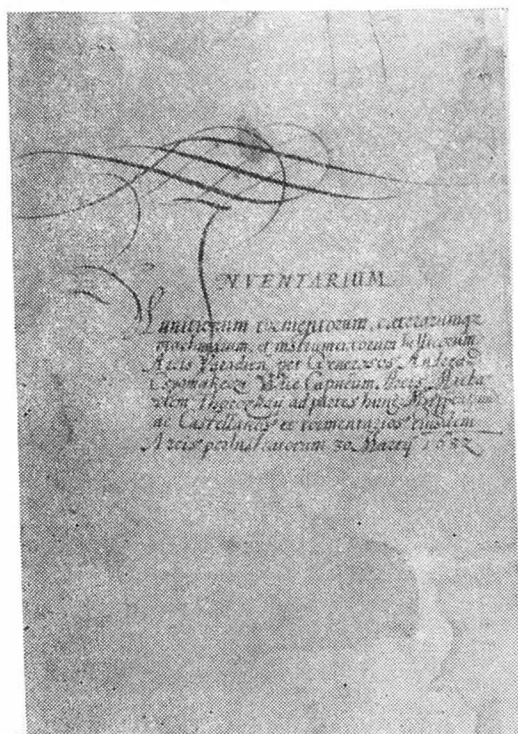

Fig. 1. — Foia de titlu a manuscrisului.

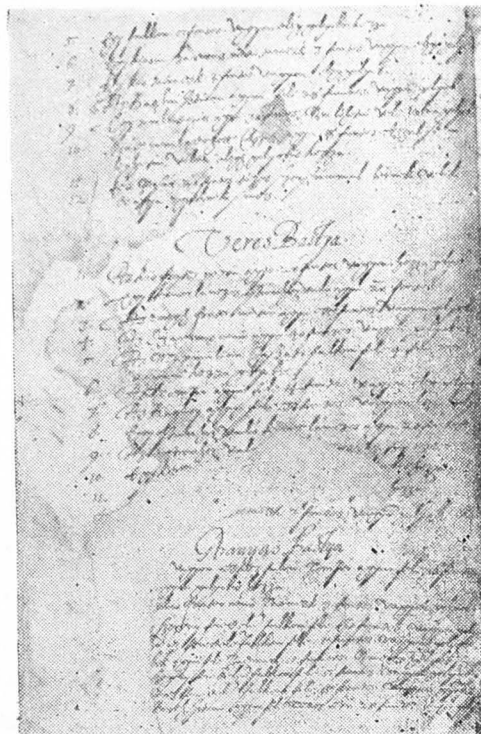

Fig. 2. — Pagină din manuscris.

1632 der in der Festung Făgăraș vorhandenen Waffen — den Grad der in den zwei Festungen erreichten Militärtechnik und stellt fest, dass im damaligen Zeitpunkt die von Oradea klar überlegen war.

Zum Schluss erwähnt er ein anderes Geschütz Michaels des Tapferen, das sich 1632 in der Festung Făgăraș befand, sowie ein Geschütz mit dem Landeswappen der Moldau. Aufgrund früher veröffentlichter Dokumente wird angenommen, dass letzteres — aller Wahrscheinlichkeit nach — im Auftrag des Ieremia Movilă, eines Zeitgenossen Michaels d. Tapferen, hergestellt wurde.

Offen bleibt die Frage des späteren Schicksals dieser Waffen von grosser historischer Bedeutung, sowie, ob die Jahre 1598—1600 als Zeitpunkt der Entstehung der rumänischen Artillerie angesehen werden können?

Im Anhang wird das Dokument zur Gänze wiedergegeben, zusammen mit vier Fotokopien und drei Ansichten der Festung Oradea.

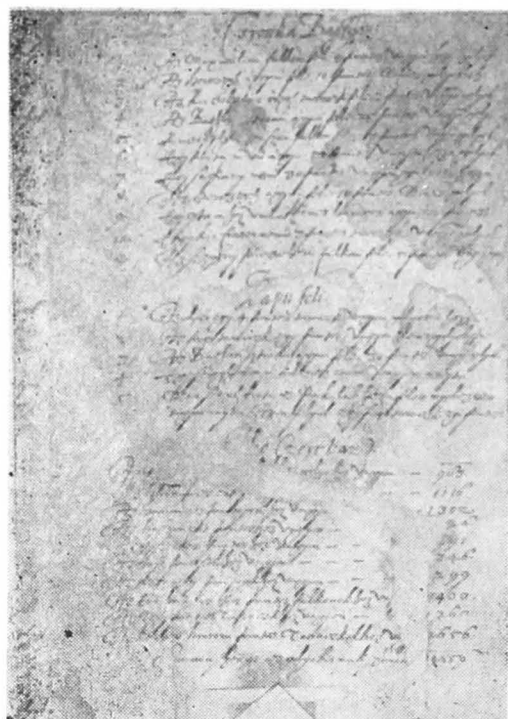

Fig. 3. — Pagina din manuscris.

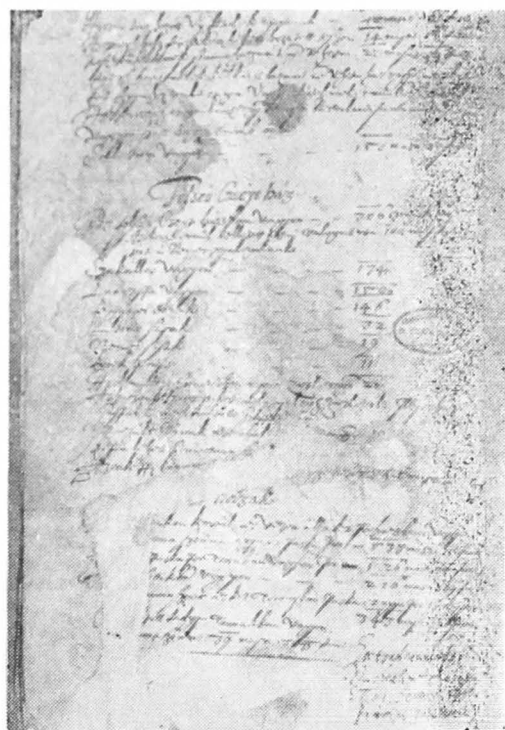

Fig. 4. — Ultima pagină a manuscrisului, cu semnătura unuia dintre autori și pecetea principelui Gheorghe Rákóczi I.

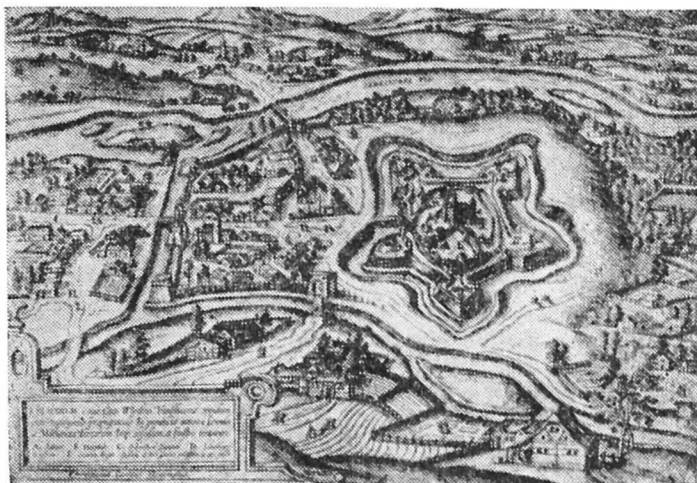

Fig. 5. — Veduta din 1598.

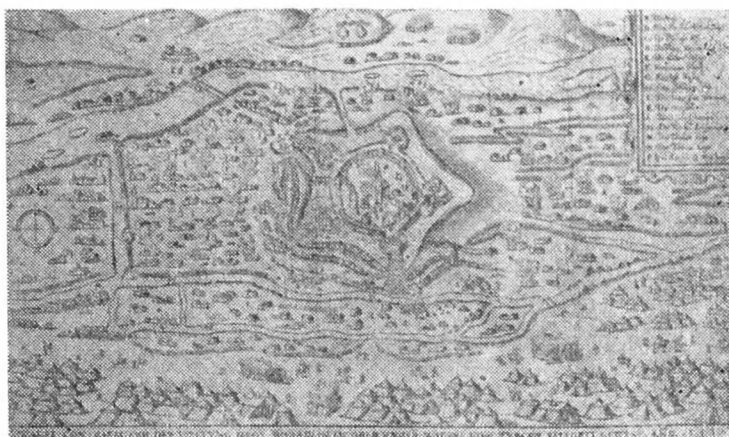

Fig. 6. — Veduta executată de Houfnagel.

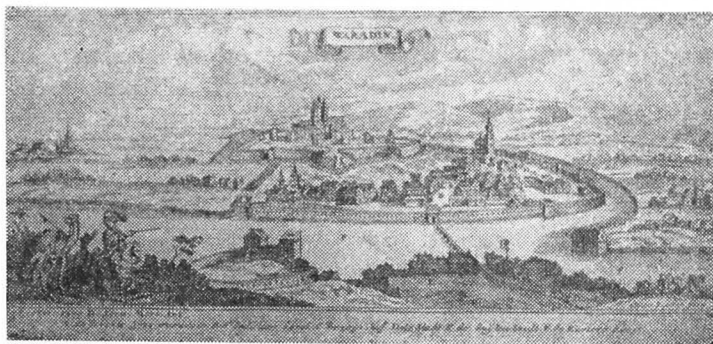

Fig. 7. — Vedere executată dinspre râul Criș; în prim plan, orașul întărit, iar în spate cetatea Orăștiei.